

Türk Kültürünün Kaybolan Değerlerinden Olan Su Yalaklarının Kullanım Durumlarına Göre İncelenmesi

Serkan ÖZER^{1,a} Oğuzhan DİKMEN^{1,b,*}

¹Atatürk Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Erzurum, Türkiye

*Sorumlu yazar e-mail: oguzhandikmen@hotmail.com

doi: 10.17097/ataunizfd.863288

Geliş Tarihi (Received): 18.01.2021 Kabul Tarihi (Accepted): 14.08.2021 Yayın Tarihi (Published): 26.09.2021

ÖZ: Su bütün medeniyetler için önemli bir unsurdur. Çeşmeler suya verilen önem nedeniyle suyun aktıldığı özel yapılardır. Çeşmelerden akan suyun çevreye sıçramasını ve akmasını önleyebilmek için musluk ya da çeşmenin altında yapılmış olan haznelik yapılara su yalağı denilmektedir. Özellikle kırsal alanlarda büyükbaş hayvanların su içmeleri için oluşturulan bu yapılar hayvancılık faaliyetlerinin artmasından dolayı tek başına önemli yapılar haline gelmiştir. Zamanla estetik görünüşleri ikinci plana düşmüş ve daha çok fonksiyonel yönleri ön plana çıkmıştır. Su yalakları eski zamanlarda taş ve ahşaptan yapılırken daha sonradan farklı yapay malzemelerle yapılmıştır. Yapımı kolay ve ucuz olan metal, beton ve plastik malzemeler ile çok kademeli olarak yapılmıştır. Özellikle doğal alanda bu materyallerle yapılan yalaklar doğayla uyumsuz durmaktadır. Çalışmada, Dünya, Türkiye ve özellikle de Erzurum ilindeki su yalakları incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda son yıllarda su yalaklarının estetiklikten uzak yapay malzemeden yapıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca su yalakları malzeme cinsi, kademe sayısı, estetik özelliği ve şekillerine göre kategorilere ayrılmış ve bu yapıların korunması, geliştirilmesi konusunda bazı tavsiyelerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Su Yalağı, Su Çanağı, Kategori, Yaban Hayatı, Hayvancılık

Investigation of Water Troughs, One of the Disappearing Values of Turkish Culture, According to Their Condition of Use

ABSTRACT: Water is an essential element for all civilizations. Fountains are special structures where water is flowed due to the importance given to water. In order to prevent the splashing and flowing of the water flowing from the fountains to the environment, the structures with reservoirs built under the faucet or fountain are called water troughs. These structures, which were created for cattle to drink water, especially in rural areas, have become important structures alone due to the increase in livestock activities. Over time, their aesthetic appearance has fallen into the background and their functional aspects have come to the fore. While water troughs were made of stone and wood in ancient times, they were later made with different artificial materials. It was made in many stages with metal, concrete and plastic materials, which are easy and cheap to make. Especially in the natural area, the troughs made with these materials seem incompatible with nature. In the study, water troughs in the World, Turkey, and especially Erzurum province were examined. As a result of this examination, it has been determined in recent years that water troughs are made of artificial materials that are far from aesthetics. In addition, water troughs are divided into categories according to material type, number of stages, aesthetic features and shapes, and some recommendations are made for the protection and development of these structures.

Keywords: Water Trough, Water Bowl, Category, Wildlife, Livestock

GİRİŞ

Tüm canlılar için yaşama ve beslenme kaynağı olan su, hayati öneme sahiptir (Güler, 1999; Akın, 2007, Firidin, 2015). Geçmiş zamanlarda da insanlar için önemli bir unsur olan su, yerleşim yerlerinin su kenarına kurulmalarının başlıca nedenlerindedir. Suyun olduğu yerde veya taşındığı yerde yapılan yapılar insanların yaşam biçimlerine, kültürel ve geleneksel yapılarına, sosyo-ekonomik koşullarına,

yaşadıkları bölgelerin iklim özelliklerine, suya erişim kapasitelerine ve beslenme alışkanlıklarına bağlı olarak değişkenlik göstermiştir (Özsoy, 2009).

Geçmişte var olan ve günümüze kadar gelen su yapıları; su kemerleri, su terazileri, hamamlar, şadırvanlar, sebiller, selsebiller, çeşmeler ve su yalakları olarak sıralanabilmektedir. Su yapılarının temel amacı kaynağından alınan suyun en az kayıpla

Bu makaleye atıfta bulunmak için / To cite this article: Özer, S., Dikmen, O., 2021. Türk Kültürünün Kaybolan Değerlerinden Olan Su Yalaklarının Kullanım Durumlarına Göre İncelenmesi. Atatürk Univ. Ziraat Fak. Derg., 52 (3): 238-252. doi: 10.17097/ataunizfd.863288

^aORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1220-206X> ^bORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3426-9089>

ve en temiz şekilde kullanım alanına taşınmasıdır (Özkan, 2018; Sağır, 2016). Bu sebeple genelde kaynak su miktarının az olduğu yerlerde içme amacıyla kullanılan suyun muhafaza edilmesi önem arz etmektedir.

Bir su yapısı olan ve bazen küçük, bazen de büyük gösterişli yapılar olarak görülen su yalıkları, halk dilinde çoban çeşmesi, kamu kurumlarında ise sıvat olarak da adlandırılmaktadır. Su yalağı, suyun insanların rahat içmesi ve biriktirilerek hayvanlar için de kullanılabilmesi düşüncesiyle çeşmelerde suyun aktığı yerde bulunan çeşitli boyut ve kademede yapılmış olan oyuklar olarak tanımlanmaktadır (Denktaş, 2000; Tay, 2011). Su kaynağının alt kısmında yer alarak bir kanal vasıtasıyla getirilen suyun depolanmasına yarayan yalıklar; kare, dikdörtgen ve daire gibi farklı şekillerde olabilmektedir (Çerkez, 2018). Farklı boyutlarda ve kademeli yapıda olabilen su yalıkları, farklı malzemelerden ve farklı estetik şekillerde de olabilmektedir. Hayvanların su içmeleri amacıyla akan suyun tutularak kısmen depolanmasını sağlayan basit yapıdaki su yalıkları genellikle su akan ve suyu biriktiren iki kısımdan oluşmaktadır. Bu yapılarda; su akan kısmı genelde taş yapı, suyu biriktiren ve hayvanların sulanmasına yarayan yalak kısmı eski yalıklarda gövdesi oyulmuş tomruktan ve taşın günümüzde ise kolay ve ucuz olmasından dolayı beton veya sactan yapılmaktadır (Url-1).

Su yalıkları yerleşim yerlerinde evcil büyükbaş ve küçükbaş hayvanlar ile kırsal ve yaban alanlarında ise kurt, geyik, tavşan, kuş vb. yabani hayvanlar için önemli bir su kaynağı olmaktadır (Özer, 2010). Özellikle kırsal alanda yapılan su yalıkları hayvancılık yapan kişilerin hayvanlarını otlatırken susayan hayvanların su ihtiyaçlarını karşılamada çok önemli bir rol üstlenmektedir. Su kaynağının küçük ve büyük baş hayvanların içmesi için yeterli su miktarına sahip olmaması durumunda suyun yalıklardaki haznelerde birikmesi bu soruna çözüm olmaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. Otlayan hayvanların susuzluklarını giderdikleri kademeli su yalıkları (Url-2)

Figure 1. Graded water troughs where grazing animals quench their thirst (Url-2)

Su yalıkları genelde ağaçsız, otlak alanlarda yapılırken bazen de ağacın olduğu yerlerde konumlandırılabilir. Hayvanlarını otlatan ve hayvanların su yalıklarından su ihtiyaçlarını gidermelerini bekleyen çobanların çevreye bıraktığı meyve-sebze tohumları/çekirdekleri o alanların zamanla bitkilendirilmiş olmasını sağlamaktadır. Aynı zamanda bir mola noktası olarak görülen su yalıklarında gölge ihtiyacı nedeniyle fidan dikimleri yapılarak alanların ağaçlandırılması sağlanmakta ve bu sayede ağaçlara bitişik su yalıkları ortaya çıkmaktadır (Şekil 2).

Şekil 2. Gölge amaçlı ağaca bitişik yapılmış su yalağı örneği (Url-3)

Figure 2. Water trough sample made adjacent to a tree for shade (Url-3)

Çalışmada, geçmişten günümüze kadar gelen ancak yeterince değeri anlaşılamayan kültürel yapılarımızdan olan su yalıklarının Dünya’da, Türkiye’de ve özellikle Erzurum’da ki benzer örnekleri incelenerek, su yalıklarının yapısal, estetik ve işlevsel özelliklerinin ortaya konması ve sınıflandırılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda su yalıkları 4 kategoride, toplam 12 alt başlıkta sınıflandırılmış ve sonuçta su yalıklarının önemi vurgulanmıştır.

MATERYAL VE METOT

Akan suyun çevreye sıçramasını ve akmasını önleyebilmek için musluk ya da çeşme altına konulan delikli yapıya yalak denilmektedir. Dünya ve Türkiye’deki su yalıklarının incelenmesi sonucunda, su yalıkları: malzemesine, kademesine, şekillerine ve estetiklik durumuna göre 4 kategoride toplanmıştır. Malzeme cinsine göre: ahşap, taş, metal, plastik ve beton su yalıkları, kademesine göre: kademeli ve kademeli olmayan su yalıkları, estetik özelliklerine göre: estetik ve estetik olmayan su yalıkları, şekillerine göre: kare, yuvarlak ve dikdörtgen su yalıkları olarak incelenmiştir (Şekil 3). Çalışmada, Erzurum’da bulunan su yalıkları yerinde gözlemlenerek, Dünya ve

ülkemizde ki su yalakları ise literatür taraması ile çalışma konusuna dahil edilmiştir.

Şekil 3. Su yalağı kategorileri
Figure 3. Water trough categories

Çalışmanın yöntemini yerli ve yabancı literatürün taranması, su yalakları ile ilgili verilerin toplanması, sınıflandırılması ve değerlendirilmesi aşamaları oluşturmaktadır. Veriler yerinde inceleme ve literatür taraması yapılarak toplanmış olup çalışmanın saha aşamasında, Erzurum ilinde bulunan su yalakları arazide taranarak yerinde gözlemlenmiştir. Bu gözlemler neticesinde yukarıda verilen kategorik bilgilerin dışında su yalaklarının boyutları ölçülerek teknik çizimleri yapılmıştır. Ayrıca Kalkınma Bakanlığı DAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı'nın Erzurum ili başta olmak üzere özellikle Doğu Anadolu'da ki diğer illerle birlikte

hayvancılık faaliyetleri için son yıllardaki su yalağı çeşit ve miktarları belirlenerek DAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı tarafından yaptırılan su yalakları ile ilgili bilgiler verilmiştir.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Çalışmada elde edilen bulgular 3 ana başlıkta değerlendirilmiş olup; su yalaklarının sınıflandırılması, Erzurum ilindeki su yalaklarının değerlendirilmesi ve su yalakları ile ilgili Doğu Anadolu Bölgesi'nde yapılan çalışmalar olarak ele alınmıştır.

1. Su Yalaklarının Sınıflandırılması

Su yalakları geçmişten günümüze kadar çok değişik şekillerde yapılmıştır. Örneğin geçmişte su yalaklarının kademe sayısı daha az olmasına rağmen, estetik özellikleri ön plandadır. Su yalakları eski zamanlarda taş ve ahşap malzeme ağırlıklı yapılmıştır. Bunların yapımı zor olması nedeniyle günümüzde daha kolay ve ucuz olan metal (sac), plastik ve betondan yapılanları tercih edilmektedir. Su yalakları incelendiğinde genel anlamda malzemesine, kademesine estetik ve şekline göre değişik kategorilere ayrılmıştır.

1.1. Yapımında kullanılan malzeme cinsine göre su yalakları

Tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapan Anadolu'da geleneksel tarzda yapılmış olan su yalakları bulunmaktadır. Ancak yalakların günümüze kadar mevcut hallerini koruyarak gelmelerinde kullanılan malzemenin önemi büyüktür. Doğal ve beşerî faktörler neticesinde kullanılan malzemenin dayanıklılığı iklimsel farklılıklara göre değişkenlik gösterebilmektedir. Tarihi su yalaklarına bakıldığında ahşap oyma su yalaklarının taş oyma su yalaklarına göre dayanımının az olduğu görülmektedir. Uzun yıllar boyunca kullanımı sürmesi planlanan yalakların son yıllarda beton, plastik ve metal olarak üretildiği gözlemlenmiştir.

a. Ahşap su yalakları:

Ağaç tomruklarının oyulmasıyla yapılan ve günümüzde dekoratif amaçlarla üretimi devam eden ahşap yalaklar genelde tek kademeli olarak kullanılmaktadır. Son dönemde bahçe peyzaj düzenleme çalışmalarında estetik amaçla kullanıldığı görülmektedir (Şekil 4).

Şekil 4. Ahşap su yalağı örnekleri (Url-8, 9, 10, 11)
Figure 4. Examples of Wooden water trough (Url-8, 9, 10, 11)

b. Taş su yalıkları:

Taş oyması su yalıkları çok eski yapılar olup günümüzde yapımı zahmetli ve maliyetli olması nedeniyle tercih edilmemektedir. Anadolu'nun birçok yerinde görülebilen taş su yalıkları genelde kadememiz

veya tek kademeli olarak kullanılmıştır (Şekil 5). Geçmişten kalan ve yıpranmış bu yalıklar beton ve doğal malzemelerle iyileştirilerek kullanılabilir hale getirildikleri görülmektedir.

Şekil 5. Taş su yalağı örnekleri (Url-12, 13, 14, 15)
Figure 5. Examples of Stone water trough (Url-12, 13, 14, 15)

c. Metal su yalıkları:

Fabrikasyon olarak üretilen metal yapıdaki su yalıkları kırsal alanlarda ve su sıkıntısı yaşanan yerlerde suyun depolanması amacıyla genelde

hayvancılıkla uğraşan bölgeler için çeşitli kamu kurumlarının hayvancılığı desteklemek amacıyla planlanan yerlere kurulmaktadır (Şekil 6). Çok kademeli olarak kullanımı yaygındır.

Şekil 6. Metal su yalağı örnekleri (Url-16, 17, 18)

Figure 6. Examples of metal water trough (Url-16, 17, 18)

d. Plastik su yalakları:

Plastik yapıdaki su yalaklarının çiftliklerde ve yetiştirme arazilerinde kullanımı yaygındır. Yalak içinde bekleyen suyun kalitesinin düşmemesi ve besi hayvanların yalağın içine girip yalağa hasar vermemesi amacıyla yalıtımlı ve dirençli polietilen

malzemeye birlikte iç kısmında köpük kullanılması su yalağının donmaz yapıda olmasını da sağlamaktadır. Büyük ve küçükbaş hayvan yoğunluğuna bağlı olarak büyüklükleri değişmekle birlikte kademe sayısı genelde tek kademeli kullanılmaktadır (Şekil 7).

Şekil 7. Plastik su yalağı örnekleri (Url-19, 20, 21)

Figure 7. Examples of plastic water trough (Url-19, 20, 21)

e. Beton su yalakları:

Yapım malzemesi beton olan yalaklar hayvancılıkla uğraşan bölgelerde, kırsal alanlarda ve su sıkıntısı yaşanan yerlerde suyun depolanması amacıyla yaygın olarak kullanılmaktadır. Su kaynağı bulunan alanda betonun özelliğinden dolayı farklı boyutlarda yapılmasının ve uygulamasının da kolay olması ihtiyaç olan alanlarda beton yalakların kullanımını arttırmıştır (Şekil 8). Köy yerleşimleri ve kırsal alanlarda bulunan suyun kaynağında depolanması amacıyla yığma taşların, tuğlaların vb.

materyaller kullanılarak veya ahşap kalıplar sayesinde betona şekil verilerek su yalakları yapılmaktadır. Hayvancılığın gelişmesi amacıyla gerçekleştirilen destek programları kapsamında çeşitli kamu kurumları tarafından hazır standart boyutlarda üretilen beton su yalakları hibe edilen yerlerde genellikle çok kademeli olarak kullanıldığı görülmektedir. Yerleşim yerlerinde bulunan ve betondan imal edilen yalakların etrafı mermer, andezit, bazalt vb. materyallerle kaplanarak estetik bir görünüm elde edilmesi amaçlanmıştır.

Şekil 8. Beton su yalağı örnekleri (Url-22, 23, 24)

Figure 8. Examples of concrete water trough (Url-22, 23, 24)

1.2 Kademelerine göre su yalakları

Geçmişten günümüze kadar varlığını koruyarak gelmiş olan su yalakları, fauna yaşamı için suyun erişilebilir ve depolanabilir olmasını sağlamaktadır. Suyun depolanması, aynı anda birden fazla hayvanın sudan yararlanmak istemesi neticesinde kısa zamanda tükenmemesi için önem taşımaktadır. Bu nedenle su yalaklarının kademe sayıları, depoladıkları su miktarları ve imal edildiği malzeme bakımından bulunduğu bölgenin özelliklerine göre özenle

seçilmesi gerekmektedir. Kullanım şekline ve yoğunluğuna göre su yalakları kademeli hale getirilmiştir.

a. Tek kademeli su yalakları

Çeşmelerin alt kısmında suyu biriktirmeyen veya kısmen biriktiren özellikte, suyun sıçramasına engel olan yapılardır. Çeşmelerin kapladığı yatay uzunluk boyunca ya da daha küçük olarak görülmektedir (Şekil 9).

Şekil 9. Tek kademeli su yalağı örnekleri (Url-25, 26)
Figure 9. Examples of single stage water trough (Url-25, 26)

b. Çok kademeli su yalıkları

Suyun kaynağından boru yardımıyla getirilerek depolanabilir özellikteki oyulmuş ahşap, beton, taş,

plastik ve metal yapıda bulunan kaskatlı olarak su biriktirebilen yapılardır (Şekil 10).

Şekil 10. Çok kademeli su yalağı örnekleri (Url-27, 28, 29)
Figure 10. Examples of Multi-stage water trough (Url-27, 28, 29)

1.3 Estetik özelliklerine göre su yalıkları

a. Estetik su yalıkları

Geleneksel Türk kültürünü yansıtan vazgeçilmez değerlerden biri olan taş ve ahşap oyması çeşmelerin,

doğal çevreyle uyum içerisinde ve estetik kaygı güdümlere yapıldığı görülmektedir.

Geçmişteki güzel mimari tasarımları ve motifleri ile günümüzün estetikten uzak yaşamında hem estetik

hem de tarihi dokuya uygun olarak tasarlanan modern ve tarihi hatırlatan çeşmeler ve yalakları, gelecek kuşaklara da estetik bir yapı olarak miras kalacaktır (Şekil 11).

Günümüz konut bahçesi ve park düzenlemelerinde görsel amaçla genelde ahşap oyması su yalaklarının kullanıldığı ve estetik bir doku oluşturulmaya çalışıldığı gözlemlenmiştir.

Eski veya yeni yapılan çeşme ve yalakları yerleşim yerlerinde bulunuyorsa estetik bir görünüm oluşturulması amacıyla etrafının mermer, andezit, bazalt vb. materyallerle kaplandığı görülmektedir.

Şekil 11. Estetik su yalağı örnekleri (Url-30, 31, 32, 33)

Figure 11. Examples of aesthetic water trough (Url-30, 31, 32, 33)

b. Estetik olmayan su yalakları

Günümüzde beton, metal ve plastik malzemeden üretilen su yalakları suyun depolanması ve kısa zamanda sorunun çözümü konusunda zamandan

kazanç sağlaması amacıyla estetik amaç güdülmeyen imal edildiği görülmektedir (Şekil 12).

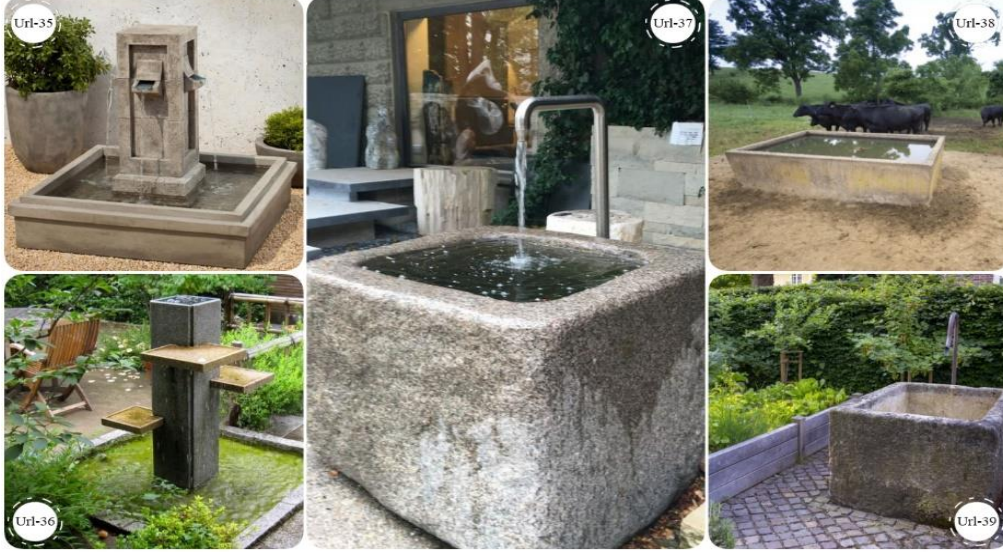
Şekil 12. Estetik olmayan su yalağı örnekleri (Url-34)

Figure 12. Examples of Non-aesthetic water trough (Url-34)

1.4 Şekillerine göre su yalıkları

a. **Kare su yalıkları:** Bu tip su yalıkları kare şeklinde estetik amaçlarla yapılmış olup, daha çok çeşmeyle birlikte park ve bahçelerde görülmektedir.

Kare formunda duvar yüksekliği, malzeme cinsi (daha çok taş) ve büyüklüğü birbirinden farklarını ortaya koymaktadır (Şekil 13).

Şekil 13. Kare su yalağı örnekleri (Url-35, 36, 37, 38, 39)

Figure 13. Examples of square water trough (Url-35, 36, 37, 38, 39)

b. **Yuvarlak su yalıkları:** Yuvarlak formulu su yalıkları en estetik formulu olanlardır. Yine bu su yalıkları kare yalıklar gibi estetik amaçlarla park ve bahçelerde kullanılmıştır. Bu yalak çeşidi de yalağın

yüksekliği ve malzeme türüne göre farklılıkları bulunmakla birlikte genellikle diğer yalıklara göre küçük boyutta yapılmışlardır.

Şekil 14. Yuvarlak su yalağı örnekleri (Url-12, 21, 40, 41, 42, 43)

Figure 14. Examples of round water trough (Url-12, 21, 40, 41, 42, 43)

c. Dikdörtgen su yalıkları: Dikdörtgen olanların bir kısmı estetik amaçlarla yapılmıştır. Ancak yine de kare ve yuvarlak formlulara göre

görselliği daha azdır. Bu şekilde yapılanların büyük çoğunluğu fonksiyonel olarak su tutma amacıyla yapılmışlardır.

Şekil 15. Dikdörtgen su yalağı örnekleri (Url-44, 45, 46, 47, 48, 49)

Figure 15. Examples of rectangular water trough (Url-44, 45, 46, 47, 48, 49)

2. Erzurum İlindeki Su Yalıklarının Değerlendirilmesi

Erzurum ili ekonomisinde hayvancılık en önemli gelir kaynaklarından biridir. Erzurum ilinde geçmişte köylülerin su ihtiyacının karşılanması amacıyla çeşme, hayvanların su ihtiyacının karşılanması için ise çok sayıda su yalağı yapılmıştır. Su yalıkları kentin hayvancılık faaliyetlerinin fazla olduğu köylerde çok sayıda görülmektedir. Bununla birlikte hayvanların otlatılması esnasında su ihtiyaçlarının karşılanması için otlak alanlarında da su yalıkları fazla miktarda görülmektedir. Hayvancılığın az olduğu veya sadece su içilmesi amacıyla yapılan su yalıklarının tek ve küçük hazneli yapıda oldukları, hayvancılık faaliyetlerinin çok olduğu yerlerde ise büyük hazneli yapıda oldukları gözlemlenmiştir. Su

yalıklarının 1 tanesinin depoladığı su miktarı $2,16 \text{ m}^3$ ile $3,44 \text{ m}^3$ arasında değişmektedir. Bazen yalıkları kullanan hayvanların sayılarındaki fazlalık nedeniyle su yalağının yetmediği yerlerde genellikle 3 kademeli veya daha fazla kademeye sahip su yalıklarının olduğu gözlemlenmiştir.

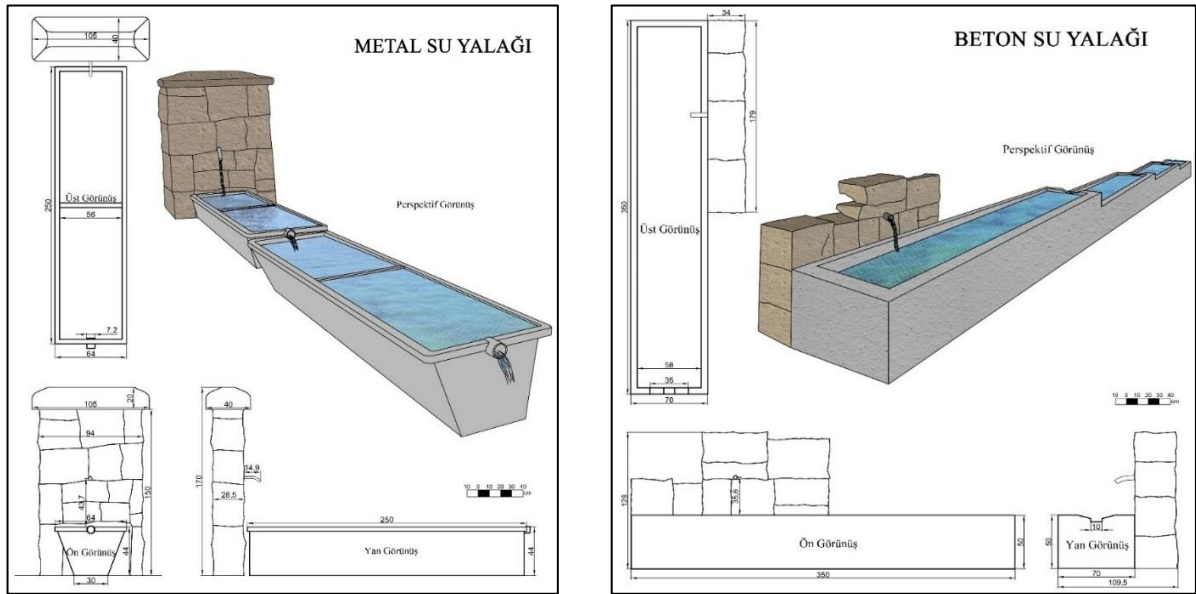
Erzurum ilinde yapılan su yalıkları incelendiğinde estetik özellikleri göz ardı edilmiş daha çok fonksiyonel su yalıklarının olduğu gözlemlenmiştir. Bu su yalıklarının eski zamanlarda yapılanları taş ve ağaç kütüğünün oyulması şeklinde görülürken son zamanlarda yapılanlar daha çok fabrikasyonel metal (sac), plastik veya betondan yapılmakta ve estetik değerlerden uzak kalabilmektedir. Erzurum'da daha çok rastlanan su yalıklarına örnek şekil 16'da verilmiştir.

Şekil 16. Erzurum ilindeki metal ve betondan yapılmış su yalağı örnekleri
Figure 16. Examples of water troughs made of metal and concrete in the province of Erzurum

Erzurum ilinde sıkça rastlanan metal ve beton su yalıklarının genel görünümü ve ölçüleri Şekil 17’de

verilmiştir.

Şekil 17. Erzurum ilindeki su yalıklarının şekilsel örneği
Figure 17. Formal example of water troughs in Erzurum province

3. Su Yalıkları ile İlgili Doğu Anadolu Bölgesi’nde Yapılan Çalışmalar

Çalışma alanı olarak seçilen Erzurum ilinde hayvancılık potansiyeli fazla olmasına rağmen, verim

düşüktür. Verimin artırılması ve ekonomik gelire olumlu katkı sağlaması amacıyla bölgede Kalkınma Bakanlığı DAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı ve Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından hayvan içme

suju projeleri kapsamında su yalıklarının desteklendiği ve uygulamaya alındığı görülmüştür. Erzurum'da incelenen su yalıklarını, büyük ve küçükbaş hayvanların dışında yabani hayvanlar ve kuş türlerinin de yoğun bir şekilde kullandığı tespit edilmiştir.

Doğu Anadolu bölgesinde su kaynağı olan alanlarda küçükbaş ve büyükbaş hayvanlarının su ihtiyacının karşılanmasına yönelik olarak su yalağı yapımına ilişkin 2015 yılı Yatırım Programı'nda 3.000.000 TL, 2016 yılında 3.320.000,00 TL ödenek tahsis edilmiştir. Bu kapsamda 2015 yılında 3.630

adet beton ve 5.400 adet sac olmak üzere toplam 9.030 adet (Url-4), 2016 yılında 4.110 adet beton ve 5.850 adet sac olmak üzere toplam 9.960 adet (Url-5), 2017 yılında ise 3.598 adet beton ve 3869 adet sac olmak üzere toplam 9.030 adet (Url-6) su yalağı (sıvat) bölge illerine dağıtılmıştır (Şekil 18). 2015, 2016 ve 2017 yıllarında toplam beton su yalağı sayısı 11.338 adet, sac su yalağı sayısı 15.119 adet olmak üzere 3 yıl içerisinde küçükbaş ve büyükbaş hayvanlarının su ihtiyacının karşılanmasına yönelik olarak genel toplamda 26.457 adet su yalağı hibe edilmiştir (Çizelge-1).

Çizelge-1 Kalkınma Bakanlığı DAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı tarafından hibe edilen su yalıklarının illere göre 2015, 2016 ve 2017 yılı verileri.

Table 1. 2015, 2016 and 2017 data of water troughs donated by the Ministry of Development DAP Regional Development Administration by provinces.

İller	2015		2016		2017		Toplam
	Beton Su Yalağı Sayısı	Sac Su Yalağı Sayısı	Beton Su Yalağı Sayısı	Sac Su Yalağı Sayısı	Beton Su Yalağı Sayısı	Sac Su Yalağı Sayısı	
Ađrı	100	180	220	300	180	200	1180 adet
Ardahan	520	480	70	400	180	100	1.750 adet
Bingöl	300	500	70	400	120	200	1.569 adet
Bitlis	260	380	-	600	-	200	1.440 adet
Elâzığ	200	360	370	400	210	200	1.740 adet
Erzincan	200	400	150	600	150	200	1.700 adet
Erzurum	880	1.300	30	800	-	500	3.510 adet
Hakkâri	100	500	50	500	-	700	1.850 adet
İğdir	60	-	500	-	300	-	860 adet
Kars	240	350	780	200	300	200	2.070 adet
Malatya	50	50	500	-	210	-	810 adet
Muş	460	400	300	150	-	200	1.510 adet
Sivas	-	-	400	400	990	400	2.190 adet
Tunceli	80	200	60	600	60	200	1.200 adet
Van	180	300	450	500	480	325	2.235 adet
Muhtelif	-	-	160	-	418	244	822 adet
Toplam	3.630 adet	5.400 adet	4.110 adet	5.850 adet	3.598 adet	3.869 adet	26.457 adet

Şekil 18. DAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı ve Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından hibe edilen su yalağı örnekleri (Url-7).

Figure 18. Water trough samples donated by the DAP Regional Development Administration and the Ministry of Agriculture and Forestry (Url-7).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Geçmişte çeşmeler suya ulaşımın uzak olduğu yerleşimlerde, elle su taşımadaki zorluklar nedeniyle çeşitli su kanalları yapılarak suyu buldukları yere kadar getirip içme, temizlik ve tarım gibi amaçlarla kullanılmıştır. Suyun temel ihtiyaçlar için karşılanması amaçlanmakta olup çeşmelere daha sonra su yalakları eklenerek hayvanların da su içmeleri sağlanmıştır.

Su yalakları geçmişte doğayla uyumlu olan taş ve ahşaptan yapılırken maalesef günümüzde metal, beton ve sac vb. malzemelerden yapılmaktadır. Bu yalaklar yine geçmişte daha estetik şekillerde örnekler ile karşımıza çıkarken günümüzde estetikten uzak fonksiyonel amaçlar için yapılmış örnekler görülmektedir. Ayrıca su yalakları şekillerine göre incelendiğinde geçmişte kare, yuvarlak ve dikdörtgen şekillerde yapılırken, günümüzde daha fazla su tutma amacıyla hemen hemen tümü dikdörtgen şekilde yapılmaktadır.

Su yalakları yerleşim yerlerinde olduğu kadar, kırsal mekanlarda da otlayan hayvanların su ihtiyacını karşılamak ve yaban hayatına da katkı sağlamak için yapılmaktadır. Özellikle yazın suların az olduğu bölgelerde yaban hayatındaki ayı, kurt, geyik gibi hayvanların da su ihtiyacını karşılamaktadır.

Su yalakları günümüzde geçmişin tersine basit ve yapay malzemeler kullanılarak, tek şekilde, estetikten uzak ve ihtiyaca yönelik yapılmaktadır. Su yalaklarındaki bu biçimsel, malzemesel ve estetiksel zamansal değişim, kültürel yozlaşmaya sebebiyet vermektedir. Erzurum ilindeki yerleşim yerlerinde rastlanan eski su yalakları ahşap ve taştan zamanına uygun yapılmış olsa da günümüzde yapılanlar yaygın olarak betondan ve sadece fonksiyonel amaçlara yöneliktir. Ancak belirtilen nedenlerden dolayı yapay malzemelerden yapılan su yalakları doğal alanlarda bulunsun da maalesef doğada uyumsuz durmaktadır.

Geçmişten günümüze gelen önemli bir kültür mirası olan su yalakları kültürü maalesef zamanla kaybolmaya başlamıştır. Ancak öneminin fark edilmesinden dolayı özellikle son yıllarda Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı ve Tarım İl Müdürlüklerince yeniden yapılarak ihtiyaç duyulan yerlere dağıtılması önemli bir gelişme olarak ortaya çıkmıştır. Ancak burada doğal malzemeden yapılmaması doğayla uyumunu kaybettiği gibi estetik yapılmaması ise bu güzel kültürün yozlaşmasına neden olmaktadır. Devlet kurumlarının bu duruma dikkat ederek yeni yapılacak su yalaklarının doğal malzemeden yapılmasına, mümkünse estetik görünmeyen ve bakımsız olan eskilerinin de değiştirilmesine ve bu kültürün devam ettirilmesine olanak sağlamaları gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Ayrıca taş ve ahşaptan yapılacak estetik yapıdaki su yalaklarının park ve bahçelerde estetik ve fonksiyonel olarak kullanılması bu kültürün

yozlaşmadan devam ettirilmesi açısından önemli olacaktır.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazarlar, aralarında herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan ederler.

Yazar Katkıları

Yazarlar, makaleye eşit oranda katkı sağlamış olduklarını beyan ederler.

KAYNAKLAR

- Akın, M., ve Akın, G., 2007. Suyun önemi, Türkiye'de su potansiyeli, su havzaları ve su kirliliği. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Dergisi, 49 (2): 105-118.
- Çerkez, M., 2018. Uzunköprü çeşmeleri. Turkish Studies Social Sciences, 13 (26): 405-442.
- Denktaş, M., 2000. Karaman Çeşmeleri. Kıvılcım Yayınları, Kayseri, 214 s.
- Firidin, E., 2015. Su sorununun, su hakkı ve su etiği çerçevesinde değerlendirilmesi. Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 7 (2): 43-55.
- Güler, B.A., 1999. Su Hizmetleri Yönetimi. 1. Baskı, İstanbul: TODAİE, 245 s.
- Özer, S., 2010. Geçmişten günümüze kent-çevre ilişkisi içinde çeşmeler. Sanat Dergisi, 0 (13): 129-134.
- Özkan, H., 2018. Kitabeli Erzurum çeşmeleri. Dil ve Edebiyat Dergisi, 45: 345-370.
- Özsoy, S., 2009. Su ve Yaşam: Suyun Toplumsal Önemi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 193 s.
- Sağır, Y., 2016. Osmanlı su vakıfları. Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 15: 445-473.
- Tay, L., 2011. Kırşehir çeşmeleri. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4 (6): 204-221.
- Url-1, <https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87e%C5%9Fme> (Erişim Tarihi: 26 Nisan 2020).
- Url-2, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/vanda-kirsal-kalkinmaya-17-milyon-lira-harcandi/1052951> (Erişim Tarihi: 26 Nisan 2020).
- Url-3, <https://mapio.net/pic/p-45017849/> (Accessed Date: 24 April 2020).
- Url-4, http://www.dap.gov.tr/IMG_CATALOG/dosya/2015-yili-faaliyet-raporu.pdf (Erişim Tarihi: 15 Nisan 2020).
- Url-5, http://www.dap.gov.tr/IMG_CATALOG/dosya/

- 2016-yili-faaliyet-raporu-2.pdf (Erişim Tarihi: 15 Nisan 2020).
- Url-6, http://www.dap.gov.tr/IMG_CATALOG/dosya/2017-yili-faaliyet-raporu.pdf (Erişim Tarihi: 15 Nisan 2020).
- Url-7, <http://www.sivasirade.com/haber/sivas-hayvanciligina-sivat-destegi--22124.html> (Erişim Tarihi: 26 Nisan 2020).
- Url-8, <https://pxhere.com/pl/photo/1019140> (Accessed Date: 22 April 2020).
- Url-9, <https://tr.freeimages.com/photo/mountain-fountain-1340046> (Accessed Date: 22 April 2020).
- Url-10, <https://mapio.net/pic/p-12808460/> (Accessed Date: 28 April 2020).
- Url-11, <https://www.flickr.com/photos/71516973@N02/37204616281/> (Accessed Date: 26 April 2020).
- Url-12, <https://defineyolu.com/showthread.php?82594-Derin-Kuyu-ve-Yalaklar%C4%B1> (Erişim Tarihi: 26 Nisan 2020).
- Url-13, <https://www.shutterstock.com/video/clip-15214495-old-lonely-mountain-fountain> (Accessed Date: 26 April 2020).
- Url-14, <https://tr.pinterest.com/pin/427560558376403064/> (Erişim Tarihi: 18 Nisan 2020).
- Url-15, <https://www.flickr.com/photos/95877659@N03/8756810171/> (Accessed Date: 18 April 2020).
- Url-16, <https://erzurum.tarimorman.gov.tr/Sayfalar/AlbumDetay.aspx?OgeId=1798> (Erişim Tarihi: 18 Nisan 2020).
- Url-17, <https://www.bratslav.com/ru/nasha-produkcija/poilka-gruppovaya-s-podogrevom> (Accessed Date: 26 April 2020).
- Url-18, <https://www.soopush.com/home-design/43-stunning-aquarium-design-ideas-for-indoor-decorations/29/> (Accessed Date: 26 April 2020).
- Url-19, <https://french.alibaba.com/product-detail/plastic-water-trough-cattle-water-troughs-for-dairy-cows-60523885406.html> (Accessed Date: 26 April 2020).
- Url-20, <http://www.milktechno.com/agrotekhnologii/165-vodopoenie-dlya-privyaznogo-i-bezprivyaznogo-soderzhaniya-krs.html> (Accessed Date: 23 April 2020).
- Url-21, <http://www.nextechclassifieds.com/listings/636279/> (Accessed Date: 26 April 2020).
- Url-22, <http://www.deretepe.net/gezi-hikayeleri/yeniden-isik-dagi-karagol-bu-defa-motosikletlerimizle/#gallery-25> (Erişim Tarihi: 26 Nisan 2020).
- Url-23, <http://www.30nisan.com/haber/elmakaya-belediyesinden-hayvanlar-icin-yalak-24063.html> (Erişim Tarihi: 21 Nisan 2020).
- Url-24, https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/2a/Font_Roja%2C_abeurador.JPG (Accessed Date: 27 April 2020).
- Url-25, https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Ab%C4%B1_Hayat_%C3%A7e%C5%9Fmesi.jpg (Accessed Date: 22 April 2020).
- Url-26, <http://www.rinsernaturstein.de/garten/brunnen-und-troge/> (Accessed Date: 26 April 2020).
- Url-27, <https://www.grafimx.com/photo/150266> (Accessed Date: 24 April 2020).
- Url-28, <https://es.wikiloc.com/rutas-senderismo/el-robledo-el-yelmo-29157319/photo-18655781> (Accessed Date: 26 April 2020).
- Url-29, <https://pxhere.com/tr/photo/625128> (Accessed Date: 23 April 2020).
- Url-30, <https://dekorrehberim.com/ornek/bahce-duzenlemesinde-kullanilan-bahce-cesme-ornekleri-oBv/sayfa10> (Erişim Tarihi: 20 Nisan 2020).
- Url-31, <https://pixabay.com/tr/photos/orman-%C3%A7e%C5%9Fme-do%C4%9Fa-musluk-3747108/> (Accessed Date: 20 April 2020).
- Url-32, <https://pixabay.com/tr/photos/sonbahar-orman-renkli-%C3%A7e%C5%9Fme-a%C4%9Fa%C3%A7lar-1007572/> (Accessed Date: 26 April 2020).
- Url-33, <https://pixabay.com/tr/photos/sonbahar-orman-renkli-%C3%A7e%C5%9Fme-a%C4%9Fa%C3%A7lar-1007572/> (Accessed Date: 16 April 2020).
- Url-34, <https://www.wikiloc.com/car-trails/sarkislahocabey-24104178/photo-15330717> (Accessed Date: 19 April 2020).
- Url-35, <https://dekorrehberim.com/ornek/bahce-duzenlemesinde-kullanilan-bahce-cesme-ornekleri-oBv/sayfa7> (Erişim Tarihi: 16 Nisan 2020).
- Url-36, <https://dekorrehberim.com/ornek/bahce-duzenlemesinde-kullanilan-bahce-cesme-ornekleri-oBv/sayfa6> (Erişim Tarihi: 16 Nisan 2020).
- Url-37, <https://tr.pinterest.com/pin/763219468089680062/> (Accessed Date: 23 April 2020).
- Url-38, <https://www.drovers.com/article/solar-pump-systems-watering-livestock> (Accessed Date: 23 April 2020).
- Url-39, <https://www.mariannemajerus.com/stock-photo-rocket-and-chives-in-wooden-raised-bed-redcurrant-gooseberries-large->

- image00141639.html (Accessed Date: 29 April 2020).
- Url-40, <https://www.gartenbrunnen.net/de/granitbrunnen-pflanztrog-rund-45x40> (Accessed Date: 26 April 2020).
- Url-41, <https://tr.pinterest.com/pin/163748136426880443/> (Accessed Date: 29 April 2020).
- Url-42, <http://www.sagen.at/fotos/showphoto.php/photo/53> (Accessed Date: 26 April 2020).
- Url-43, <https://tr.pinterest.com/pin/427560558376403064/> (Accessed Date: 25 April 2020).
- Url-44, <https://www.grischott-holz.ch/gartenm%C3%B6bel/tr%C3%B6ge/brunnentrog-runca/> (Accessed Date: 29 April 2020).
- Url-45, <https://steiner-naturstein.de/pages/referenzen> (Accessed Date: 25 April 2020).
- Url-46, <https://www.flickr.com/photos/paperspaints/5004133984/in/album-72157624987327366/> (Accessed Date: 17 April 2020).
- Url-47, <https://tr.pinterest.com/pin/639581584569882472/> (Accessed Date: 25 April 2020).
- Url-48, <https://mapio.net/pic/p-83423437/> (Accessed Date: 26 April 2020).
- Url-49, <https://fermanet.com/urun/hayvan-yalagi-termoplast/?v=29b90007cbf9> (Erişim Tarihi: 27 Nisan 2020).